

Актуальна тема номера:
“УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ:
ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ
ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНИ
ЯК КРАЇНИ – КАНДИДАТА НА ВСТУП
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ”

DOI: 10.33498/Юш-2024-07-009

Ксенія Смирнова

докторка юридичних наук, професорка,
проректорка з науково-педагогічної роботи
(міжнародне співробітництво),
професорка кафедри порівняльного і європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВСТУП ДО АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

Для України Угода про асоціацію з ЄС є одним із основних механізмів зовнішньополітичного позиціонування та здійснення євроінтеграційних процесів. Підписана 2014 р., Угода про асоціацію передбачає не лише економічну та політичну співпрацю, а й глибокі правові реформи, спрямовані на гармонізацію українського законодавства з *acquis* Європейського Союзу.

Для Європейського Союзу Угода про асоціацію – це насамперед ефективний інструмент поширення власних правових цінностей і стандартів на правові системи третіх країн. За допомогою таких угод ЄС прагне забезпечити політичну стабільність у відносинах із країнами-партнерами (передусім сусідніми) та створити сприятливе зовнішньоекономічне середовище через взаємне відкриття ринків на засадах дотримання правових стандартів цього міждержавного об'єднання.

Для України ж Угода про асоціацію великою мірою має символічний характер. З її підписанням наша держава пов'язала подальшу долю євроінтеграційного курсу або його альтернатив. Угода про асоціацію відкрила нові можливості для України щодо залучення європейського досвіду та кращих практик у створенні ефективної правової системи. Вона сприяла зміцненню демократичних інститутів, розширенню економічних можливостей та поліпшенню соціальних стандартів. Важливим елементом цього процесу

© Ксенія Смирнова, 2024

стало підвищення рівня прозорості та підзвітності державних інституцій, що є невід’ємною складовою європейської моделі управління.

Шлях підписання Угоди про асоціацію пов’язаний із трагічним і болючим процесом боротьби України за свій європейський вибір. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стала безповоротним механізмом ідентифікації Україною своєї зовнішньополітичної та економічної стратегії розвитку. Угода про асоціацію супроводжується безпрецедентною міжнародно-правовою практикою та особливо болісними подіями, пов’язаними з повномасштабною агресією Росії проти нашої держави, що розпочалась 24 лютого 2022 р.

З цього дня розпочався новий етап юридикації наближення до Європейського Союзу. Так, 28 лютого 2022 р. Президент України підписав заявку на членство України в Європейському Союзі¹. Й уже на початку квітня 2022 р. Україна отримала опитувальник від Європейської Комісії для набуття статусу кандидата в ЄС і направила відповіді на його першу і другу частину в травні 2022 р.² Заповнений опитувальник став неоціненним джерелом аналізу правової системи України. Й за результатами аналізу опитувальника Європейська Комісія 17 червня 2022 р. представила Висновок щодо заявки України про набуття членства в ЄС. Це рішення було покладено в основу для голосування Європейською Радою, до повноважень якої належить надання статусу кандидата. Й 23 червня 2022 р. Європейська Рада ухвалила рішення про надання Україні статусу держави – кандидата на вступ до ЄС одностороннім рішенням.

У доктрині лунали позиції щодо “шляху до членства через війну”³, однак із цією позицією важко погодитись. Аргументами є те, що Україна й до подання заявки на вступ до ЄС у 2019 р. успішно внесла зміни до Конституції України, де відображено загальнодержавний зовнішньополітичний курс держави. За офіційними даними Уряду України, понад 60 % зобов’язань відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС було виконано протягом 2014–2021 рр.⁴ Тож варто зазначити, що акти агресії РФ і воєнний стан лише стали акселератором євроінтеграційних процесів в Україні.

З березня по жовтень 2023 р. Україна проводила самостійний аналіз відповідності національного законодавства праву ЄС. Цей етап не є обов’язковим за процедурою ЄС, але Україна стала першою державою, яка здійснила такий самостійний аналіз ще до офіційного скринінгу Єврокомісією, щоб

¹ Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі (Офіс Президента України, 28 лютого 2022 р.) <<https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249>> (дата звернення 04.07.2024).

² Опитувальник ЄС та відповіді на нього для набуття Україною статусу кандидата в ЄС (17.06.2022) <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/istorii-uspikhu/opytuvalnyk-yes-ta-vidpovidi-na-nogo-dlya-nabuttya-ukrayinoyu-statusu-kandydata-v>> (дата звернення 04.07.2024).

³ Roman Petrov, Christophe Hillion, ‘Guest Editorial: “Accession through war” – Ukraine’s road to the EU’ [2022] 59(5) Common Market Law Review 1289–1300.

⁴ Пульс Угоди: моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди <<https://pulse.kmu.gov.ua>> (дата звернення 04.07.2024).

краще підготуватися до нього. 8 листопада 2023 р. Єврокомісія вперше опублікувала Звіт про прогрес України в межах Пакета розширення ЄС 2023 р.⁵, в якому було визнано високий прогрес України у виконанні семи рекомендацій. Це стало підґрунтям для рекомендації Єврокомісії лідерам країн ЄС відкрити переговори з Україною. Водночас було визначено чотири додаткових кроки в межах цих семи рекомендацій, виконання яких є передумовою для ухвалення переговорної рамки щодо України, а також майже 100 рекомендацій з кожного переговорного розділу.

15 грудня 2023 р. на засіданні Європейської ради було схвалено рішення про започаткування процедури відкриття переговорів ЄС щодо набуття членства Україною в ЄС⁶. При цьому Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишається єдиним рамковим юридичним інструментом, відповідно до якого буде здійснюватися транспозиція *acquis* та оцінка виконання взятих зобов'язань. Ще одним актуальним питанням є паралелізм процесів розширення та внутрішнього реформування й модернізації правового порядку самого Європейського Союзу. Процедури ведення переговорів супроводжуватимуться оцінкою виконання Угоди про асоціацію. За своєю суттю ці процеси забезпечують проникнення права Європейського Союзу до правового порядку України. Дані процеси можна визначити як “європеїзація”, феномен якого полягає в поступовій і багатовекторній трансформації національного та наднаціонального правопорядків.

18 червня 2024 р. Рада ЄС схвалила переговорну рамку для України. Перша міждержавна конференція, яка фактично знаменувала офіційний старт перемовин нашої країни про членство в ЄС, відбулась 25 червня⁷. Переговорна рамка складається з трьох частин: 1) принципи переговорів, 2) зміст та 3) процедура. Проект переговорної рамки щодо України ґрунтується на оновленій методології розширення ЄС 2020 р., попередньому досвіді розширення ЄС, поточних переговорах про вступ з іншими країнами-кандидатами, а також враховує розвиток *acquis* ЄС. Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина, як головний переговорник щодо вступу України до Євросоюзу, представила вступну заяву від України з нагоди початку офіційних переговорів про вступ. Представлення заяви відбулось під час першої Міждержавної Конференції Україна – ЄС, яка відбулась 25 червня 2024 р. у Люксембурзі. У вступній заяві зазначено, що Україна готова адаптувати законодавство ЄС у пов-

⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023 Communication on EU Enlargement policy. Commission staff working document <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf?fbclid=IwAR3vXUq7jHGT4tkfjgm2lxd9eLsuetc7_Vu1MGD1F_oGHaTjIPwBPdHy1Yo> (accessed 04.07.2024).

⁶ European Council meeting (14 and 15 December 2023) – Conclusions <<https://www.consilium.europa.eu/media/68967/european-council-conclusions-14-15-12-2023-en.pdf>> (accessed 04.07.2024).

⁷ Топ-15 основних положень із вступної заяви України на першій Міждержавній Конференції <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/top-15-osnovnyh-polozhen-iz-vstupnoyi-zayavy-ukrayiny-na-pershij-mizhuryadovij-konferentsiyi>> (дата звернення 04.07.2024).

Ксенія Смирнова

ному обсязі та створити ефективні адміністративні й судові можливості для його повного впровадження. Україна має суттєвий прогрес у наближенні до стандартів ЄС завдяки імплементації Угоди про асоціацію.

Переговори про вступ будь-якої країни-кандидата не є переговорами у класичному сенсі. Метою переговорів є: з боку країни-кандидата – досягнення критеріїв членства, зокрема приведення національного законодавства у відповідність до актуального права ЄС і забезпечення його ефективного виконання та застосування, а з боку ЄС – досягнення готовності прийняти нову державу-члена.

Значення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС важко переоцінити. Вона стала фундаментом для масштабних реформ в Україні, які охоплюють усі сфери суспільного життя – від економіки до правосуддя. Вона сприяла створенню нових інститутів і зміцненню демократичних процесів. Для ЄС ця угода також є важливим кроком у напрямі стабільності та процвітання в регіоні, демонструючи підтримку суверенітету та територіальної цілісності України.

Україна йде до Європи не лише з надією на краще майбутнє, а й з рішучістю захищати та впроваджувати європейські цінності. Переговори про вступ до ЄС – це не просто технічний процес, а важливий етап на шляху до загальноєвропейської спільноти. Ми віримо, що спільними зусиллями зможемо досягти успіху та побудувати сильну, стабільну й процвітаючу Україну в складі Європейського Союзу.